

SZABÓ-KÁDÁR HENRIETTA

UTAZÁS A NEMZETKÖZI ÚJSÁGÍRÁS KÖRÜL

■ John Urry angol szociológus így ír az utazás szociális vonatkozásairól: „*A társadalmi élet tele van többszörös és kiterjedt, gyakran nagy távolságokon átívelő kapcsolatokkal, amelyek bizonyos csomópontokon keresztül szerveződnek. Ezekben belül a társadalmi élet kialakul és megváltozik.*”¹ Az utazás elsődlegesen a helyváltoztatás cselekvését fejezi ki, azonban Urry megközelítése, bár 2003-ból származik, ma is aktuális. A 21. század emberének teljesen természetes az utazás, a tény, hogy a világ – majdnem – bármely országa bármikor, bárki számára látogatható. Ámde ez a látogatás nem csupán a helyváltoztatásról szól. Nemcsak azért változtatunk helyet, hogy ne otthon legyünk. A helyváltoztatás lehetőséget ad különböző, a mi kultúránkkal akár ellentétesek megismerésére, távoli, rég áhított helyek megnézésére, s ami talán az egyik legfontosabb: új kapcsolatok kialakítására, találkozásra olyan emberekkel, akik valamiképp mások, mint mi vagyunk. Ez a másság majdhogynem garancia arra, hogy új perspektívával, számunkra addig ismeretlen világlátással, tapasztalatokkal és történetekkel gazdagodunk. Ez a szép az utazásban. Persze a turisztikai látványosságok, a természeti kincsek és a homokos tengerpartok sem elhanyagolhatók, az emberi kapcsolódás és a nemzetközi hálózat, barátságok vagy szakmai nexusok kialakítása azonban talán néha fontosabb. Főleg akkor, ha az ember a nyilvánosságban dolgozik, esetleg újságíró.

Mióta felsőoktatási eszemet tudom, tanárok, gyakorló újságírók és médiamunkások két dolgot hangsúlyoznak szüntelen: a jelenlétet, vagyis azt, hogy a nevünkkel fémjelzett anyagok minél több helyen megjelenjenek szakmai ismertség céljából. A másik, ami most relevánsabb: a kapcsolati hálónk kiépítése. A lehető legtöbb helyen előfordulni, ismerkedni, természetesen szakmabeliekkel, de nem kizárólag. Nyilván ezt az előfordulást és ismerkedést otthon, a saját városunkban, országunkban is meg tudjuk tenni, amely a mindennapi munkavégzésben segíthet. A nemzetközi kapcsolatok azonban hosszú távon, a váratlan pillanatokban foghatnak jól. Például: merénylő támadt Robert Fico szlovák miniszterelnökre. Máris lépéselőnyünk van, ha lapul a telefonunkban elérhetőség egy szlovák vagy szlovákiai magyar újságíróhoz, aki közelebbi információval tud nekünk szolgálni, az országban uralkodó hangulatról is be tud számolni. Amellett, hogy a „kontaktok” mindig jól jönnek, más előnye is van annak, ha az ember lánya kapcsolatban van a nemzetközi médiapréri újságíróival: tapasztalatokat tud megosztani. Annak ellenére, hogy a kultúránk, akadémiai hátterünk és munkatapasztalatunk különbözik, a mindennapi élet kihívásai elég hasonlóak az újságírók számára. Legyen az pályakezdői nehézség, a közösségi-média-jelenlét, szerkesztőségi élet.

Azt gondolná az ember, hogy az újságírók nemzetközi hálózata, együttműködése új keletű jelenség, hogy a felgyorsult, egyre globalizálódó társadalmi berendezkedés hozta magával, ez azonban nincs így. Kaarle Nordenstreng finn médiakutató, egyetemi tanár, aki maga is elnöke volt a Nemzetközi Újságírószervezetnek (IOJ), tanulmányából kiderül, hogy a nemzetközi újságírói összefogás és kapcsolati háló kiépítése egészen a 19. század végéig nyúlik vissza. A nyugat-európai országok (pl. Franciaország, Egyesült Királyság) az 1890-es években ismerték fel, hogy az újságírói munka

hasznára válhat, ha szakmabeliek, országhatárokon átívelően akár, kapcsolódnak egymással. Ennek hatására úgynevezett sajtóklubokat hoztak létre, először mindenki a saját maga háza táján. 1894-ben francia, angol és belga együttműködés nyomán létrejött az első nemzetközi sajtókongresszus Antwerpenben. A rendezvényen 17 európai ország (Németország, Ausztria, Svájc, Olaszország, Spanyolország, Portugália, Hollandia, Dánia, Norvégia, Svédország, Oroszország) sajtómunkásai vettek részt, Európán kívül csupán Új-Zéland képviseltette magát, az amerikai kontinensről nem érkezett delegáció. A kongresszusról részletes jegyzőkönyv készült, ebből kiderül, hogy a résztvevők a médiamunka számos témáját érintették, megvitaták: mi az újságíró pontos meghatározása? Mik a szakma jellemzői, hogyan kell a szakmát oktatni? Dolgozzon-e az újságíró vasárnap? Milyen problémákkal szembesülnek a női újságírók? Ulf Jonas Björk amerikai médiakutató kongresszusról szóló írásából kiderül, hogy az újságírók különös figyelmet fordítottak a szerzői jog kérdésére, és hosszan vitatták a hírek és a szerzői jogok kérdését.²

Nordenstreng elnöksége idején Jiri Kubka szervezeti titkárral közösen *Useful Recollections* (Hasznos Emlékek) címmel könyvsorozatban írta meg a nemzetközi újságíró-egytműködés történetét egészen az 1960-as évekig. Nordenstreng imént idézett tanulmánya 2014-es megjelenésekor még csak két rész készült el, 2021-ben azonban a trilógia harmadik darabja is nyilvánosságot látott, ez a kötet a prágai újságíró-szervezetek történetét mutatja be 1946 és 2016 között.

Nordenstreng írásából világosan kiderül, hogy az évtizedek során az újságíró-szervezetek, szövetségek, föderációk és az általuk szervezett kongresszusok, szakmai találkozók nemcsak arra szolgáltak, hogy az egyes kontinensek vagy a világ újságírói összeröffenjenek. A kollektív, globális szakma szervezett keretek közé helyezte a beszélgetéseket, és a közösség erejével igyekezett a sajtó problémáit megoldani vagy a megoldás felé segíteni valamely ország sajtójának képviselőit. A 60-as évekig a nemzetközi újságíró-mozgalom fő témája az egységre való törekvés volt. Ebben az időszakban viszont az elsődleges cél a szövetségek kiterjesztése lett a fejlődő kontinensekre, vagyis Afrikára, Ázsiára és Latin-Amerikára. Ezt a célkitűzést Nordenstreng *A harmadik világ emancipációjának* nevezi. A világ médiamunkásai, a korabeli dokumentumok szerint rendkívül komolyan vették ezt a feladatot. A harmadik újságírói világtalálkozót egy Algériából Bejrútba tartó hajón szervezték meg, amely az úton több helyen is kikötött 1963 szeptember-októberében. Hatvankilenc ország 260 újságírója a felzárkóztatás érdekében Egyiptom akkori elnökével, Gamal Abdel Nasszerrel és Makariosz ciprusi érsekkel is találkozott.³

A múltbéli nemzetközi kapcsolatok és országokon átívelő újságírói együttműködés egy olyan korban kezdődött, amikor, bár a telekommunikáció még nem közelítette meg a maít, az élet számos területe rohamos fejlődésnek indult: ipari forradalom, a sajtó gazdasági fejlődése és az írástudók számának megnövekedése. A sajtóműfajok sora is egyre növekedett, a világ újságírói ilyen körülmények között hozták létre a nemzetközi szervezeteket. Mint már említettem, a távközlés korabeli fejlettsége közel sem ért fel a maival, többek közt ennek okán a nemzetközi találkozások a fizikai térben is meg kellett, hogy történjenek. Ma azonban, amikor minden egy kattintásra van, az ember lánya hajlamos belekényelmesedni az online világ nyújtotta lehetőségekbe és a virtuális találkozásokba. Ugyanakkor, az újságírói mesterség szerves része a jelen levés, az, hogy kimegyünk terepre és az események, emberek forgatagából adunk hírt a történelekről. Következésképpen, a fizikai, hús-vér találkozásokat a közösségi média térhódításának ellenére is meg kell valósítani. Ahhoz viszont, hogy a fiatal, pályakezdő újságíró minél hamarabb rákösse magát erre a nemzetközi sajtóhálózatra, egyetemi évei alatt szüksége van valamilyen intézményi keretre. A leghatásosabbnak, immár hosszú évek óta, az Erasmus+ program bizonyul. Az Európai Bizottság honlapja szerint „Az Erasmus+ az EU európai oktatási, képzési, ifjúsági és sportprogramja. A program becsült költségvetése 26,2 milliárd euró. Ez közel kétszeres finanszírozást jelent az előd-

programjához (2014–2020) képest. A 2021–2027-es program nagy hangsúlyt fektet a társadalmi befogadásra, a zöld és a digitális átmenetre, valamint a fiatalok demokratikus életben való részvételének előmozdítására. Támogatja az európai oktatási térségben, a digitális oktatási cselekvési tervben és az európai készségfejlesztési menetrendben meghatározott prioritásokat és tevékenységeket.”¹⁴ Ha Erasmus-lehetőségekről, ösztöndíjakról esik szó, általában a hosszabb periódusra szóló külföldi tanulásra gondolunk, vagyis: az egyetemista fogja magát, kitölt sok és még sokkal több papírt, és elmegy egy másik országba három hónapra, hat hónapra, esetleg egy évre tanulni, világot látni. Az Erasmus+-nak ugyanakkor más jellegű programjai is vannak. Itt van mindjárt a sokkal kevesebbek által ismert *Blended Intensive Programme*, röviden csak BIP. Szintén az Európai Bizottság honlapja szerint ez a következőt jelenti: „Rövid, intenzív programok, amelyek innovatív tanulási és tanítási módszereket alkalmaznak, beleértve az online együttműködés használatát. A programok magukban foglalhatják a kihívásalapú tanulást, amelynek keretében transznacionális és transzdizciplináris csapatok dolgoznak együtt [...] A fizikai mobilitást virtuálissal kombináló új és rugalmasabb mobilitási formák lehetővé tételével a vegyes intenzív programok célja, hogy mindenféle háttérrel rendelkező, tanulmányi területről és évfolyamról érjenek el hallgatókat.”¹⁵ Ilyen egyhetes BIP-en vettem én is részt negyedmagammal márciusban, a program házigazdája a budapesti ELTE média és kommunikáció tanszéke volt. A magyarországi „kiképzésen” rajtunk, román és romániai magyar hallgatókon kívül Csehország, Észtország, Finnország és Magyarország újságíró- és médiaszakos hallgatói és az ő oktatóik képviselték országukat. A képzés címe és témája az újságírói rugalmasság volt. A program célja, és visszatekintve mondhatom, eredménye is az volt, hogy a szakmai és emberi rugalmasságot hangsúlyozza, hogy a különböző problémáinkon átívelő, univerzális eszközöket adjon a kezünkbe, amely eszközök segítségével megküzdelhetünk a médiamunkások elé gördülő akadályokkal, nehézségekkel.

A képzés rövid volt, ezért a napjaink intenzíven teltek. A gyakorlatok, amelyeket hol a saját országunk csapatával, hogy nemzetközi csoportokban kellett megoldanunk, legfőképp a problémamegoldó képességünkre helyezték a hangsúlyt, sok esetben azt tették próbára. Volt olyan feladat, amely során a még szinte teljesen ismeretlen nemzetközi résztvevőkkel egy csapatba verődve kellett arra a kérdésre választ adnunk, hogy mit tehet a média annak érdekében, hogy fenntartsa, támogassa és megőrizze a demokráciát. Más esetben azzal találtuk szembe magunkat, hogy a számunkra ideális újságírót kell megalkotnunk. Megint máskor, a saját országunk hallgatóival, a saját országunk médiaproblémáit és nehézségeit kellett „zanzásítva” bemutatnunk a többieknek. Sőt az egyik feladat az volt, hogy egy hazai tényfeltáró esetet kellett választani, amely szerintünk hatással volt a társadalomra, majd ezt bemutatni a többi ország hallgatóinak. Ez a dolog hivatalos része. A nem hivatalos része pedig a Budapestre indulásunkkal kezdődött. Három magyar és két román hallgató vett részt Románia képviselőjében. A kisebbségi lét sajátosságai közé tartozik, hogy a román lányokat megismerve tulajdonképpen határon belüli nemzetközi kapcsolatokra tettünk szert. A két lánnyal, bár ugyanazon a karon tanulunk, soha nem találkoztunk, a nemzetközi találkozás és együttműködés égíse alatt azonban erre is sor került.

A program első napját többkörös bemutatkozással kezdtük, itt megadott kérdéseket kellett egy perc alatt megvitatnunk azzal, akivel épp kezét fogtunk. Az egy perc leteltével újabb társat kellett választanunk, akit megismerünk. Ez a fajta bemutatkozás és a rögtön utána következő első, vegyes csoportmunka remek löketet adott annak, hogy a szünetekben a beszélgetés kötetlen és feszélyezettségtől mentes legyen. Az első társalgás nyelvi és nemzetiségi különbségekről, az egyes nációk humoros szokásairól, sztereotípiáiról szólt, kialakítva ezáltal az oldott és közvetlen hangulatot közöttünk. Ahogy teltek a napok, és egyre több kombinációban osztottak csoportokba bennünket, mondhatni, „körbeismerkedtük” egymást, így a szünetek csevegései egyre mélyebbekké és összetettebbekké váltak. A résztvevők elkezdték megosztani a sa-

ját országuk problémáit nem csak akkor, amikor a feladat azt kérte. Nyíltabban beszélünk az egyes államok sajtójáról, nemzetiségi kérdésekről, az adott társadalomban felmerülő problémákról, politikai nézetekről. Ez utóbbi, mint tudjuk, vékony jég és kényes téma, főleg korunk polarizált világában, ennek ellenére ezek a beszélgetések békességben, építő szándékkal és a tényekkel alátámasztott véleményeink ütköztetésével teltek.

Egyszer csak elkezdtek irigyelni a finn és észt higgadtságot és az északi országok kiváltságos média- és életszínvonalát. Belső poénná is alakult, hogyha nem lenne hideg északon, biztos oda telepednénk újságot írni. A csehektől lazaságot és kitartást, az észtektől a kutatás iránti szenvedélyt, az anyaországi magyaroktól pedig azt tanulunk, hogy bármilyen mély legyen a slamasztika, amiben vagyunk, s bármilyen erősen hullámozzon is, mindig fölé lehet emelni a fejünket, hogy levegőhöz jussunk, és reménykedjünk, hogy túléljük, és jobb lesz. Nemzetközi barátságok születtek, a rugalmasság fejlesztése mellett ez is volt a program célja, ám van egy furcsa és sajátos nemzetközi nexus, amiről érdemes szót ejtenünk: a magyar–magyar nemzetközi kapcsolat. Szűkebb és tágabb ismeretségi köreimben kétfajta tapasztalata van az erdélyi magyaroknak, ha anyaországiakkal találkoznak: az elutasítás, az ítélkezés, a szemforgatás, a románózás vagy az elfogadás, érdeklődés és a „határtalan nemzet” perspektíva. A mi esetünkben az utóbbi forgatókönyv valósult meg. A kezdeti idegenkedés után, egy ebédszünetben megtört a jég, és magyar magyarnak barátja lett. Ők elfogadtak minket, s talán mondhatom, kicsit fel is néztek ránk, kisebbségekre, mi pedig úgy tudtuk az ő helyzetüket megérteni, mint talán senki. Természetesen, eleget téve a szólásnak, a sírás mellett a vigadozás is helyet kapott, jót derültünk a nyelvi eltéréseken s a nemzetközi magyarság tényén. Az erdélyi magyar származású és erdélyi magyar sajtóban tevékenykedő újságírók számára ez a kapcsolat különösen fontos: első kézből értesülni a magyarországi eseményekről valakitől, aki ott van, és a mi helyzetünket valamelyest megkönnyítve, szakmai szemmel látja az eseményeket, folyamatokat, és így tudja nekünk átadni azokat. A nemzetközi magyar kapcsolat az anyaországi sajtó munkatársainak is kifizetődő lehet, hiszen helybéli „kontaktok” segítségével hitelesebb és komplexebb képet tudnak nyújtani a romániai, kisebbségi magyarok életéről a magyarországi médiafogyasztóknak. Ezen kapcsolatok kiaknázásával a rólunk kialakult, sok esetben negatív sztereotípiákat is megcáfolhatjuk, ebben pedig mindkét félnek érdeke lehet.

Ennek az egyhetes tapasztalatnak több tanulságát is levonhatom: jó minél hamarabb rácsatlakozni a nemzetközi újságíró-hálózatra, de sosem késő elkezdni. Ezek a képzések olyan helyekre vihetnek el, ahová másképp nem jutnánk el. Mindenkiel beszélgetni kell, mindegyik társalgásból tanulhatunk, és ahány csevej, annyival leszünk többek. Emberként és újságíróként egyaránt.

■ JEGYZETEK

1. John Urry: *Social networks, travel, and talk*. The British journal of sociology 2003, 54(2). 155–175.
2. Ulf Jonas Bjork: *The First International Organization of Journalists Debates News Copyright, 1894–1898*. Journalism History 1996, 22(2). 56–63.
3. Nordenstreng, K. (2014). The international movement of journalists: 120 years of continuing struggle. Hifzi Topuz'a Armagan Kitabi. Iletisimin Devrim Yillari [Hizfi Topuz Festschrift. The revolutionary years of communication. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95228/the_international_movement_of_journalists_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. European Comission, Erasmus+ EU programme for education, training, youth, and sport. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/what-is-erasmus?pk_source=website&pk_medium=link&pk_campaign=hp&pk_content=hp-hero
5. European Comission, Blended Intensive Programmes <https://wikis.ec.europa.eu/display/NAITDOC/Blended+Intensive+Programmes>